

Referencer:

- Kyrkogårdsnämndens protokoll. Kyrkogårdsförvaltningens arkiv, Stockholm. Stadsfullmäktiges protokoll, utlåtanen och mermorial 1911-40.
- Janne Ahlin: Arkitekten Sigurd Lewerentz (1985).
- Henrik O. Andersson: En del i naturens stora kretslopp. Form 1982:6.
- Niels Blanck: Täflan om udvidgning af Stockholms Södra Begravningsplats. Arkitektur 1915, s. 43-68.
- Bengt O.H. Johansson: Skogskyrkogården i Enskede. Opubl. seminarieuppsats i konsthistoria vid Uppsala universitet, 1961.

Den moderne kirkegård

af Gunnar Martinsson

Professor Gunnar Martinsson indledte med at sige, at han talte uden manuskript, da det var et lysbilledforedrag. (Han havde heller ikke afleveret noget manuskript til kongressekretariatet, der derfor heller ikke kunne udlevere noget referat). Her må vi så nøjes med notater taget under foredraget.

De første billeder var fra Mariebjerg kirkegård, Gentofte fra skovafdelingen, egetræskors og vild flora (alle billeder var taget med blomstrende vild kørvel). G.M. havde i Mariebjerg fundet det store ideal for sin kirkegårdsopfattelse, med dens opdeling i afsnit af alleer af vidt forskellige arter og forskellig vækstform, hvoraf flere blev vist.

Moderne kirkegårde kræver meget plads, så de må koste mere, end de gamle gjorde. Herefter omtalte han nogle af sine egne arbejder.

I Stockholm har han udformet Råcksta begravelsesplads, idet han vandt arkitekt-konkurrencen i 1957 sammen med arkitekt Klas Fåhraeus. Den var færdig til indvielse 1964. Kirkegårdsområdet består dels af to bjergpartier, som ikke er underkastet nogen omformning og dels af relativt plane områder nord og syd for bjergområderne, disse er planeret i bløde former og opdelt i rum uden regelmæssig form ved beplantninger. Ud mod omgivelserne blev arealet afgrænset med 4-5 meter høje volde beplantet med roser, *Rosa multiflora*. For nogle af rummene blev lavet forslag til gravsteder med fællesmonument for fire gravsteder, nemlig en kube med plads til inskription på hver sideflade. Sidstnævnte var dog delvis mislykket. G.M. havde nogen kritik af dette arbejde, som dette havde udviklet sig. Voldenes beplantning trivedes ikke, på den sydlige del havde man ikke udført den planlagte rumopdeling. I urnehaven med granitkuberne, er disse næsten udelukkende blevet forsynet med navneskilte i stedet for huggede inskriptioner.

Andre af hans arbejder er Oseberg, Nacka og Bodafors, sidste med en ceremoniplads til sommerbegravelser.

Hans mening om gravminder er, at de skal være letopfattede. Dette illustreredes af gamle billeder fra sydsvenske kirkegårde, hvor mange af steletype, endnu kan findes på danske kirkegårde. Trækors kan foruden at være midlertidige også godt have lang nok levetid svarende til et gravsteds fredningstid, og så har træet kvalitet. Nogle steder i Sverige sætter begravelsesvæsenet straks et midlertidigt kors på graven efter jordfæstelsen. Dette ses ikke sjældent at have fået lov at blive stående. Det gælder ved planlægningen om at give afstand mellem gravstederne. Hvorfor ikke sprede gravstederne i grupper, det modvirker monotomien. Siden kan de mellemliggende arealer tages i brug.

Veje i skovkvarterer behøver ikke at være asfalterede, det er tilstrækkeligt med grusbelægning eller bare trådt i terrænet.

Til Huddinge har G.M. tegnet en kirkegårdsudvidelse, hvor han havde tænkt sig stenplader, der indrammede spredtliggende busketter, anvendt som mindesmærker foruden fritstående på det øvrige areal. Det så ud til at førstnævnte idé, var blevet grebet, men ikke den anden del.

Efter foredraget spurgte Sveinung Skjold, om ikke, der burde diskuteres en "Køreplan" mellem designer og kirkegårdsledelse, så intentionerne blev forstået og indlevet. Hertil svarede G.M., at på Råcksta var man mødtes to gange årligt i de første år, så han troede sig forstået.

III. Nordiske kirkegårdskongres

Til afslutning indbød Øvind Bergen, Norge til kirkegårdskongres i Sandefjord i 1993.

På kongressens 1. aften var kongresdeltagerne, mange med damer, gæster hos Stockholm stad på Stadshuset. Velkomsttalen blev holdt af borgerrepræsentationens formand Lennart Löf og takketale af Hans Larsen m.fl. Efter spising var der rundvisning i arkitekt Ragner Östbergs imponerende bygningsværk, opført i årene 1911-23. Det rummer foruden repræsentationslokaler også borgerrepræsentationens rådssal.

Den sidste aften holdtes festmiddag på Grand hotel, i Vinterhaven, et smukt lokale. Deltagerne fordeltes ved borde med plads til omkring 10, og til hvert bord var en borgerrepræsentant tilforordnet som vært. Der var underholdning af et gymnasiekor fra Nacka med et fint program i ældre og yngre musik. Der udveksledes mange taler og tak for det fine værtskab og tilrettelæggelse.

Fredag var helliget besøg på Skovkirkegården i Råcksta begravelsesplads og krematorium, sidstnævnte sted var også arrangeret udstilling med maskiner og administrative hjælpemidler.